

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**КУРЧИН Олег Геннадійович**



УДК 342.25 – 048.74 (043.3)

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ  
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:  
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
доктора юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Маріупольському державному університеті.

**Науковий консультант:** доктор юридичних наук, професор,  
Заслужений юрист України  
**ВОЛОШИН Юрій Олександрович,**  
Національний авіаційний університет, факультет  
міжнародних відносин, декан

**Офіційні опоненти:** доктор юридичних наук, професор,  
Заслужений діяч науки і техніки України  
**БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович,**  
Інститут законодавства Верховної Ради України, відділ  
європейського права та міжнародної інтеграції, головний  
консультант;

доктор юридичних наук, професор  
**БАТАНОВ Олександр Васильович,**  
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН  
України, відділ конституційного права та місцевого  
самоврядування, провідний науковий співробітник;

доктор юридичних наук, доцент  
**ШАМРАЙ В'ячеслав Вікторович,**  
Київський національний університет  
ім. Т. Г. Шевченка, доцент кафедри конституційного права

Захист відбудеться «2» грудня 2020 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16 в Національному авіаційному університеті за адресою: 03680, Україна, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03680, Україна, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

Автореферат розіслано « 30 » жовтня 2020 року.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради



Ю. Л. Юринець

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження.** Децентралізація повноважень у сфері містобудування є одним із найважливіших і суспільно актуалізованих напрямів конституційної децентралізації та муніципалізації публічного управління архітектурно-будівельною галуззю, що пояснюється з декількох концептуально-онтологічних і практично-практиологічних позицій.

По-перше, посилення реальних можливостей територіальних громад та сформованих ними представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування є одним із основних способів налагодження принципово нової діалектики взаємовідносин системи публічної влади з суб'єктами містобудівної діяльності, а крім того – максимально наближає адміністративні послуги у даній галузі до їх споживачів – мешканців конкретного локального соціуму, дозволяючи до того ж і мінімізувати корупційні чинники у здійсненні дозвільної компетенції.

По-друге, надання муніципальним утворенням максимального обсягу повноважень і реальних можливостей їх реалізації у містобудівній сфері дає можливість найширше врахувати життєво важливі інтереси членів територіальної громади при здійсненні просторового планування подальшого розвитку відповідних територій, що потребує застосування комплексного підходу до формування ефективної землевпорядної, економічної, екологічної, соціальної, архітектурно-будівельної моделі забудови (урбанізації) населених пунктів.

По-третє, враховуючи стратегічний курс України на вступ до Європейського Союзу, слід враховувати виключну важливість та ключовий характер імплементації універсальних і регіональних (європейських) стандартів визначення місця і ролі органів місцевого самоврядування у регулюванні містобудівної діяльності.

Крім того, необхідно також підкреслити сучасні тенденції реформування державного архітектурно-будівельного контролю, що знаходить прояв у створенні трьох принципово нових контрольно-наглядових інституцій у цій сфері замість єдиної Державної архітектурно-будівельної інспекції, діяльність якої стала джерелом досить високих корупційних ризиків (значна частина яких переросла в корупційні правопорушення), що означає зміну загальної парадигми державного нагляду за діяльністю місцевих архітектурно-будівельних рад як органів, уповноважених видавати дозволи та здійснювати інші визначені чинним законодавством повноваження у сфері містобудування.

Виходячи з означених позицій, дослідження проблем теорії та практики конституційно-правового забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності являє собою важливе, своєчасне і вкрай актуальне науково-практичне завдання в сучасних умовах поглибленої конституційної децентралізації публічно-владних повноважень.

Необхідно відзначити, що різноманітні аспекти здійснення місцевого самоврядування, децентралізаційних процесів, імплементації європейських правових стандартів публічного управління та містобудування як предметної сфери місцевого самоврядування розглядалися у працях багатьох вчених, серед яких слід окремо назвати таких, як М. Баймуратов, О. Батанов, Ю. Бисага, Д. Белов, В. Борденюк, Ю. Волошин, П. Гураль, О. Зайчук, Б. Калиновський, Р. Каложний, А. Колодій, О. Копиленко, М. Корнієнко, В. Кравченко, В. Куйбіда, Я. Лазур, П. Любченко, М. Оніщук, М. Орзіх, М. Пітцик, В. Погорілко, Х. Приходько, М. Пухтинський, А. Ткачук, Ю. Тодика, М. Савчин, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, А. Янчук та інших.

Водночас у наявних дослідженнях відсутній комплексний аналіз конституційно-правового забезпечення містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування в новітніх умовах конституційної децентралізації та інтенсифікації сприйняття європейських муніципально-правових принципів і стандартів.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційне дослідження виконано в рамках плану науково-дослідної роботи Білоцерківського національного аграрного університету «Удосконалення інформаційно-правового забезпечення сфери АПК та захисту прав суб'єктів агробізнесу» (номер державної реєстрації 0119U100902).

**Мета і задачі дослідження.** Мета роботи полягає в дослідженні комплексних міжгалузевих проблем теорії та практики конституційного і муніципально-правового забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності.

Для досягнення зазначеної мети в дослідженні було розв'язано такі задачі:

- визначити онтологічні та аксіологічні підходи до визначення містобудівної діяльності як об'єкта правового регулювання у сфері місцевого самоврядування;
- розглянути роль і значення правового регулювання містобудівної діяльності в місцевому самоврядуванні;
- окреслити теоретико-методологічні засади визначення містобудівної діяльності як сфери муніципально-правового регулювання;

- дослідити поняття компетенції органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності;
- проаналізувати нормування та нормативізацію повноважень органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності;
- охарактеризувати роль міжнародних правових стандартів у містобудівній діяльності органів місцевого самоврядування;
- визначити особливості децентралізації повноважень публічної влади та встановити її зв'язок із компетенцією органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності;
- розглянути діалектику взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності в умовах децентралізації повноважень публічної влади;
- встановити онтологічний зв'язок сталого місцевого розвитку і розвитку місцевого господарства з активізацією містобудівної діяльності в територіальній громаді;
- дослідити актуальні питання вдосконалення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності в умовах муніципальної реформи.

*Об'єктом дослідження* є конституційно-правові та муніципально-правові відносини, пов'язані з реалізацією органами місцевого самоврядування своєї компетенції у сфері містобудування.

*Предметом дослідження* є проблеми теорії та практики конституційно-правового забезпечення органами місцевими самоврядування містобудівної діяльності.

**Методи дослідження.** Теоретико-методологічною основою дослідження є система загальнонаукових і спеціальних юридичних методів дослідження, призначених для отримання об'єктивних достовірних результатів. Діалектичний метод став підґрунтям для розкриття єдності публічної влади та системи публічного управління в державі. Формально-юридичний метод дозволив проаналізувати конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні, а також нормативно-правову основу взаємовідносин між різними рівнями публічного управління, включаючи контрольно-наглядові повноваження. Формально-догматичний метод сприяв дослідженню міжнародних стандартів містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування. Застосування порівняльного методу дозволило порівняти особливості здійснення містобудівної компетенції органами місцевого самоврядування України та зарубіжних держав. Історико-правовий метод застосовувався для з'ясування особливостей реалізації містобудівної діяльності на локальному рівні протягом

різних конкретно-історичних періодів. За допомогою методів системно-структурного та структурно-функціонального аналізу було визначено місце і роль органів місцевого самоврядування у процесах конституційної модернізації в Україні управління сферою містобудування. Використання формально-логічного та логіко-семантичного методів дало змогу удосконалити категорійно-понятійний апарат децентралізаційних процесів у сучасному суспільстві, зокрема обґрунтовано доцільність використання дефініції «просторове планування» в законодавстві та правозастосуванні. Прогностичний метод було використано для визначення оптимальних шляхів реформування містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування. Комплексне застосування зазначених методів дозволило отримати певні висновки та зробити науково-доктринальні узагальнення щодо визначення особливостей і основних тенденцій конституційно-правового забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності в межах населених пунктів.

**Наукова новизна одержаних результатів** обумовлена тим, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням особливостей і подальших тенденцій розвитку конституційно-правового забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення і висновки, які виносяться на захист, зокрема:

*вперше:*

- сформульовано цілісний комплекс ознак техніко-юридичних норм, що відрізняють їх від правових норм;
- запропоновано авторську інтерпретацію місцевого самоврядування як екзистенціального середовища здійснення містобудівної діяльності;
- визначено наявність аксіологічного зв'язку між місцевим самоврядуванням і містобудівною діяльністю, що виникає в результаті їх взаємодії та носить як безпосередній, так і опосередкований характер;
- запропоновано авторське дефінітивне визначення компетенції органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності, під якою розуміється сукупність його конкретних функцій та повноважень, встановлених нормативно на рівні законів і підзаконних актів з метою забезпечення повноцінного життєвого середовища локального соціуму (територіальної громади), що включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію

об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури;

– визначено оптимальну в сучасних умовах конституційної децентралізації форму імплементації європейських правових стандартів містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування, якою є трансформація основних принципів сталого розвитку міст, втілених в універсальних і регіональних (європейських) джерелах рекомендаційного характеру;

– узагальнено основні напрями публічного управління у сфері містобудівної діяльності;

*удосконалено:*

– гносеологічні підходи до дослідження сутності та змісту поняття «техніко-юридичні норми»;

– положення про синергетичну взаємодію місцевого самоврядування та містобудівної діяльності;

– положення про комплексний структурно-інституціональний характер нормативізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності;

– теоретико-методологічні уявлення про імплементацію європейських правових стандартів містобудівної діяльності місцевого самоврядування, яка має діалектично поєднуватися із загальною адаптацією українського земельного, містобудівного, архітектурного законодавства до універсальних та європейських принципів і норм, зокрема – в частині належного унормування державного архітектурно-будівельного контролю, з передаванням переважної частини відповідних повноважень на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування;

*дістали подальшого розвитку:*

– загальна характеристика техніко-юридичних норм як регулятора містобудівної діяльності;

– положення про структуру компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності, що одночасно поєднує в собі як державні, так і громадські (муніципально-локальні) елементи;

– положення про рамковий характер європейських стандартів містобудівної діяльності;

– уявлення про ключові суспільно-правові причини децентралізації містобудівних повноважень і відповідальності;

– положення про основні напрями реалізації транскордонного співробітництва органів місцевого самоврядування як представників спільних життєво важливих інтересів членів відповідних територіальних громад, включаючи суб'єктів містобудівної діяльності;

– практичні підходи до вирішення проблем, які безпосередньо впливають на реальні можливості реалізації органами місцевого самоврядування своєї компетенції у сфері містобудування.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

– у науково-дослідній діяльності – для подальшого опрацювання конституційно-правової теоретичної та практичної проблематики щодо реалізації містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації публічної влади;

– у правозастосовній діяльності – при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування;

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних курсів із муніципально-правової спеціалізації, при підготовці та вдосконаленні відповідних розділів підручників і навчальних посібників з конституційного та муніципального права України.

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень дисертанта. У джерелах, де автор виступає співавтором або членом авторського колективу, йому належить розробка концептуальних засад і окремих аспектів досліджуваної проблематики.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення і висновки дисертаційного дослідження було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: «Модернізація правових інститутів: вимоги часу» (8 грудня 2016 р., м. Київ); «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (29 березня 2018 р., м. Маріуполь); «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (19 травня 2020 р., м. Маріуполь); «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики» (квітень 2020, м. Київ); на «круглому столі» комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування «Удосконалення законодавства у містобудівній діяльності. Адаптація будівельного законодавства України до європейських стандартів» (березень, червень 2020, м. Київ); під час засідань кваліфікаційної комісії Держгеокадастру України; на засіданні комісії комітету з будівельного права Національної асоціації адвокатів України та ін.

**Публікації.** Основні положення дисертації знайшли відображення в індивідуальній монографії, у 21 науковій статті, що опубліковані у фахових



виданнях з юридичних наук, 7 із них надруковано у виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща), та в 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

**Структура дисертації** обумовлена метою і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 323 сторінки, з них основного тексту – 295 сторінок. Кількість використаних джерел – 252 найменування на 28 сторінках.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

**У Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, ступінь розробки теми дисертаційного дослідження, визначаються мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх апробація; міститься інформація щодо публікацій, структури та обсягу дисертації.

**Розділ 1 «Теоретико-доктринальні підходи до визначення ролі містобудівної діяльності в місцевому самоврядуванні»** складається із трьох підрозділів.

*У підрозділі 1.1 «Онтологічні й аксіологічні підходи до визначення технічних норм та їх ролі у містобудівній діяльності»* досліджено теоретико-методологічні специфічні особливості функціонування технічних норм як регулятора містобудівної діяльності.

Зазначається, що феномен «техніко-юридична норма» досі залишається недостатньо дослідженим. Разом з тим, більш пильне і глибоке дослідження техніко-юридичних норм, які грають певну роль у правовому регулюванні суспільних відносин, сприяє поглибленню знань про сутність не лише техніко-юридичних норм, але й взагалі норм права як таких. Воно має значення, по-перше, для розробки загальнотеоретичних положень (вчення про співвідношення, взаємодію та взаємозв'язок різних соціальних норм, вчення про структуру правових норм і форму їх вираження, вчення про джерела права). По-друге, воно може слугувати подальшому розвитку галузевих наук. По-третє, дослідження специфіки цих норм має і певне практичне значення, бо дає практичним працівникам більш глибокі знання про сутність і роль техніко-юридичних норм, сприяє правильному їх застосуванню до конкретних життєвих обставин і здійсненню контролю за їх виконанням. По-четверте, багато техніко-юридичних норм сприяють підвищенню рівня стандартизації суспільних відносин у визначальних

сферах соціального життя, що підвищує їх значимість власне у правовому регулюванні. По-п'яте, в умовах міжнародної міждержавної інтеграції такі норми стають міжнародними техніко-правовими стандартами, що обумовлює загальноправове та процесуальне поле їх застосування та використання.

Звідси зростає роль і значимість технічних норм у правовому регулюванні різного рівня (локального, регіонального, національного, міжнародного, універсального), а також актуалізується доктринально-науковий інтерес до визначення їх правової природи.

У цьому контексті визначено, що техніко-юридичні акти можуть стосуватися широкого кола питань, будь-якої форми людської діяльності, включаючи містобудівну, і водночас мають істотний інтерес для держави, виходячи з особливої соціальної значущості такої діяльності.

У підрозділі 1.2 «Роль та значення містобудівної діяльності в місцевому самоврядуванні» досліджено науково-доктринальні та практичні підходи до визначення сучасного функціонального місця містобудівної діяльності у структурі нормативної компетенції органів місцевого самоврядування.

Зазначається, що феномен місцевого самоврядування включає в себе не лише здійснення відповідною спільнотою людей (територіальною громадою) відповідних публічно-владних функцій, але й утворення відповідного середовища проживання, тобто телеологічно спрямовану діяльність зі створення місць проживання і облаштування території залежно від екзистенційних потреб та інтересів населення.

Центральне місце в такій діяльності посідає містобудування як комплексна багатогранна діяльність суспільства, спрямована на створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності людини в поселеннях і районах розселення.

Водночас стверджується, що наведена дефініція потребує свого уточнення. По-перше, у містобудуванні головну роль відіграє локальне суспільство, тобто територіальна спільнота людей, – територіальна громада, яка сама здійснює комплексну багатогранну та цілеспрямовану діяльність, спрямовану на створення матеріально-просторового середовища для своєї життєдіяльності. По-друге, таку діяльність територіальна громада об'єктивно може здійснювати тільки у колективістському розумінні за допомогою відповідних організаційних і структурно-нормативних чинників, тобто лише в рамках місцевого самоврядування.

Отже, місцеве самоврядування становить інституціональну основу містобудівної діяльності, і саме з таких позицій розглядається зазначена проблематика в сучасних умовах становлення та розвитку децентралізованого підходу до здійснення публічного управління.

У підрозділі 1.3 «Онтологічні та аксіологічні підходи до містобудівної діяльності як сфери муніципально-правового вимірювання» надається змістовна характеристика містобудівної діяльності як категорії сучасного світового муніципалізму та сфери реалізації життєво важливих інтересів локальних соціумів – територіальних громад.

Визначено, що місцеве самоврядування створює відповідні внутрішньо-екзистенційні організаційні та нормативні умови для життя членів територіальної громади, реалізуючи їх потреби й інтереси, а містобудівна діяльність створює зовнішньо-екзистенційні умови матеріально-просторового середовища такої життєдіяльності людини та саме таке ординарне середовище на відповідній території, де саме й функціонує людина в контексті реалізації зазначених потреб і інтересів. Звідси в організаційно-функціональному аспекті виникає відповідна «мотрійка» – місцеве самоврядування виступає в якості великої мотрійки, яка включає в себе мотрійку меншу – містобудівну діяльність. Але в аспекті онтологічному таку мотрійку можна розглядати й у зворотному вигляді – місцеве самоврядування виступає в якості ядра містобудівної діяльності (маленька мотрійка), в той час як сама така діяльність є результатом функціонування інституту місцевого самоврядування, покликаного реалізовувати потреби й інтереси локального співтовариства (велика мотрійка).

Підкреслюється, що з позицій телеології місцеве самоврядування виступає в якості статутарно-функціональної мегамети, а містобудівна діяльність в якості функціонально-діяльнісної мезомети (завдання), при цьому мініметою виступає створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності конкретної людини в поселеннях та районах її розселення.

Водночас встановлено, що з точки зору комунікативної взаємодії місцеве самоврядування є тим великим соціальним простором, де шляхом масових міжособистісних, групових і колективних комунікацій здійснюються різні завдання щодо задоволення екзистенційних потреб людини та її соціальних асоціацій – міні-, мезо- та мегагруп (наприклад, родина, трудовий колектив, територіальна громада загалом тощо), з метою вирішення мегазавдання локальної демократії – реалізації питань місцевого значення. При цьому містобудівна діяльність виступає не тільки як завдання місцевого значення, а ще й як інструмент і механізм якісного перетворення та облаштування території, з метою її пристосування для середовища проживання жителів.

**Розділ 2 «Компетенція органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності»** складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Поняття компетенції органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності» зазначається, що компетенція місцевого

самоврядування у сфері містобудівної діяльності концептуально й онтологічно полягає не в існуванні якоїсь окремої (муниципальної або комунальної) влади, а в його існуванні як специфічного політико-правового явища, внутрішньо (інклюзивно) інтегрованого зі сферою державного управління.

При цьому вбачається, що основний обсяг завдань і функцій місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності реалізується виборними (представницькими) органами місцевого самоврядування. Водночас, поряд з органами місцевого самоврядування як опосередкованими виразниками інтересів і волі територіальної громади не менш важливу роль має ефективне й розвинуте громадянське суспільство на рівні локального соціуму (територіальної громади), що ґрунтується на свідомій зацікавленості членів громади у вирішенні питань життєдіяльності територіальної громади, одним із найважливіших з яких є проблематика належного практичного здійснення містобудівної діяльності. У таких випадках людина самостійно висловлює свої думки і пропозиції, голосує, виявляючи свою волю, тобто бере безпосередню участь у розгляді та вирішенні питань місцевого життя, в управлінні справами територіальної громади. Наприклад, цілком можливим видається проведення місцевих референдумів або консультативних опитувань громадської думки щодо важливих питань забудовлі, реконструкції або перепланування, пов'язаних із певними змінами історичного вигляду міста.

У підрозділі 2.2 «Нормування та нормативізація повноважень органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності» досліджено сучасні підходи до визначення конституційно-правового статусу органів місцевого самоврядування як суб'єктів правового регулювання містобудівної діяльності, визначено основні тенденції їх законодавчої нормативізації як складової частини комплексної муніципальної реформи.

Визначено, що система органів місцевого самоврядування, які здійснюють регулювання містобудівної діяльності, включає: сільські, селищні та міські ради; виконавчі комітети сільських, селищних, міських, районних у містах рад; органи державного архітектурно-будівельного контролю, створені міськими, селищними та сільськими радами; служби містобудівного кадастру, сільські, селищні, міські голови; постійні депутатські комісії міських, селищних, сільських рад з питань містобудівної діяльності; комісії з питань самочинного будівництва та інші локальні інституції, утворені відповідно до законодавства.

У підсумку проведеного дослідження нормативно-правових засад містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування доведено, що

нормативізація містобудівної діяльності в сучасних умовах конституційної модернізації має стійку тенденцію до законодавчої, інституціональної та організаційно-правової децентралізації публічно-владних (розпорядчих) повноважень у сфері містобудівної діяльності, прикладом чого є делегування функції державного архітектурно-будівельного контролю на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування загальної та спеціальної компетенції.

У підрозділі 2.3 *«Роль міжнародних правових стандартів у містобудівній діяльності органів місцевого самоврядування»* досліджено юридичний зміст і сучасні тенденції впливу міжнародних (універсальних і регіональних) стандартів на формування ефективної моделі містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування.

Визначено, що імплементація європейських правових стандартів містобудівної діяльності місцевого самоврядування має діалектично поєднуватися із загальною адаптацією українського земельного, містобудівного, архітектурного законодавства до універсальних та європейських принципів і норм, зокрема – в частині належного унормування державного архітектурно-будівельного контролю, з переданням переважної частини відповідних повноважень на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування.

Водночас наголошується, що європейські правові стандарти містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування є рамковими, створюють певну концептуальну стандартизовану модель представницьких і виконавчих локальних інститутів як суб'єктів містобудування, яка на внутрішньодержавному рівні унормовується, об'єктивується й наповнюється конкретними функціями та повноваженнями через ухвалення спеціальних інституціональних законодавчих актів.

**Розділ 3 «Актуальні питання вдосконалення компетенції місцевого самоврядування в умовах децентралізації повноважень публічної влади у сфері містобудівної діяльності»** складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Децентралізація повноважень публічної влади та її зв'язок з компетенцією органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності»* зазначається, що значний вплив на формально-юридичний зміст комплексу повноважень органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності в сучасних умовах конституційної модернізації спричиняють тенденції децентралізації компетенцій публічної влади, що передбачає делегування переважної більшості повноважень від системи органів виконавчої влади до локальних інституцій, утворених безпосередньо територіальними громадами.

Наголошується, що у сучасних умовах розуміння децентралізації розширилось і торкається не тільки питання розподілу владних повноважень у сфері містобудування між центральними та місцевими органами публічної влади, але й стану забезпечення життєво важливих містобудівних інтересів кожного члена локального соціуму.

Підкреслено, що децентралізація сьогодні носить постійний характер. Її вплив на існування суспільства все зростає, а питання розвитку компетенції органів місцевого самоуправління та максимальної децентралізації владних повноважень у містобудівній сфері знаходять свою об'єктивізацію та актуалізацію в контексті сучасних всеохоплюючих політико-правових тенденцій конституційної модернізації суспільства.

У підрозділі 3.2 «Діалектика взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності в умовах децентралізації повноважень публічної влади» показано, що одним із аспектів секторальної децентралізації, який визначає основні напрями взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності, є просторове планування – як поняття, котре передбачає розширення можливостей територіальних громад порівняно з більш усталеним у вітчизняному законодавстві та правозастосовній практиці поняттям «містобудування».

Просторова децентралізація передбачає суттєві зміни у місцевому плануванні з урахуванням географічних, демографічних, економічних, архітектурних і землевпорядних показників; застосовується у визначеннях і формулюваннях цільових програм, реформ; виявляється в деконцентрації промислових і житлових комплексів у населених пунктах і великих містах шляхом сприяння створенню регіональних і локальних полюсів розвитку.

Метою передавання повноважень щодо просторового планування на базовий рівень є раціональна просторова організація розселення населення та господарської діяльності в умовах сталого й інклюзивного розвитку, вирішення питань забудови території та посилення відповідальності суб'єктів містобудівної діяльності за ухвалені рішення, врахування результатів стратегічної екологічної оцінки при плануванні та реалізації містобудівництва, покращення якості адміністративних послуг населенню у сфері містобудування.

Враховуючи необхідність забезпечення новостворених об'єднаних територіальних громад якісною та своєчасно розробленою документацією з просторового планування, слід оцінити його сучасне інституційне забезпечення, оскільки це дасть змогу мінімізувати наявні земельні та будівельні конфлікти, сприятиме залученню інвестиційних проектів, досягненню стратегічних цілей та покращенню рівня якості життя населення.

Розкриваючи окремі аспекти просторового планування, варто фокусувати увагу на його проблемних аспектах, які відповідають певним етапам впровадження реформи місцевого самоврядування, що потребує на сучасному етапі оцінки їхніх рекомендацій, певної актуалізації інституційного забезпечення подальшого розвитку секторальної децентралізації з метою недопущення недоліків, усунення існуючих правових колізій та інституційних суперечностей.

Підсумовується, що просторове планування є інструментом регулювання, планування, ревіталізації забудови та іншого використання територій різного ієрархічного рівня, який має визначальне практично-практиологічне значення для реалізації цілісного комплексу містобудівних повноважень органів місцевого самоврядування в умовах інтенсифікації децентралізаційних процесів інституціонального спрямування.

У підрозділі 3.3 «Онтологічний зв'язок сталого місцевого розвитку і розвитку місцевого господарства з активізацією містобудівної діяльності в територіальній громаді» зазначається, що онтологічний зв'язок сталого місцевого розвитку і розвитку місцевого господарства з активізацією містобудівної діяльності в територіальній громаді в сучасних умовах знаходить свій прояв насамперед у формуванні належної концепції просторового планування населених пунктів, що поєднує в собі як архітектурно-будівельні, так і земельні, екологічні, соціокультурні аспекти забудови.

Так, у державах-членах ЄС просторове планування формулює ключові принципи розвитку території, адже наразі цивілізація створює для природи, для життя і здоров'я людини загрози, тому існує незаперечна необхідність здійснення заходів просторового планування відповідно до принципів сталого розвитку.

Зазначено, що сталий розвиток – це модель соціально-економічного розвитку території, вона характеризується низьким рівнем втручання в природне середовище та активною екологічною політикою з метою його збереження для майбутніх поколінь.

Принцип сталого розвитку означає, що документація з просторового планування має правильно враховувати екологічні проблеми, належне управління водними ресурсами, стійку мобільність, захист культурної та природної спадщини, а також вимоги, що виникають у зв'язку з необхідністю адаптації до зміни клімату.

Просторове планування також є платформою, на якій необхідно розглядати, обговорювати та збалансовувати суперечливі державні й приватні інтереси, пов'язані з розвитком території.

Підкреслено, що документація з просторового планування, яка визначає можливості розвитку території (і правила такого розвитку), є підставою для отримання адміністративних дозволів на здійснення інвестицій у цю територію.

При цьому визначено, що для належного втілення принципів сталого урбаністичного розвитку в містобудівну діяльність, перед розробленням схеми планування території необхідною передумовою її ефективності є детальний аналіз наявного використання території громади.

У підрозділі 3.4 «Актуальні питання вдосконалення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності в умовах муніципальної реформи» визначено, що удосконалення потребує насамперед система територіальної організації влади, з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території, включаючи предметну сферу містобудування.

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить як до конфлікту компетенції органів місцевого самоврядування поміж собою, так і до конфлікту між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Доведено, що на даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують проблеми, які безпосередньо впливають на реальні можливості реалізації органами місцевого самоврядування своєї компетенції у сфері містобудування: погіршення якості та доступності публічних послуг унаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження; зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду, ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування; складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій і монофункціональних міст); неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад; нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади, досягнення спільних цілей розвитку



громади; зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень; корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги; надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів; відсторонення органів місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин; посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування.

Отже, в сучасних умовах муніципальної реформи стратегічними завданнями реформування компетенції органів місцевого самоврядування у містобудівній сфері є: визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян; надання високоякісних і доступних публічних послуг; становлення інститутів прямого народовладдя; задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

## ВИСНОВКИ

У **висновках** викладено найсуттєвіші та найважливіші результати дисертаційного дослідження, наведено теоретичні узагальнення та нові підходи до розгляду проблематики конституційно-правового забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності в сучасних умовах децентралізації публічної влади, зокрема слід відзначити наступні положення:

1. Правове регулювання містобудівної діяльності в теоретичному аспекті стикається з однією із актуальних проблем сучасного правознавства – співвідношення правових та технічних норм і визначенням природи останніх.

2. Незважаючи на те, що феномен «техніко-юридична норма» досі залишається недостатньо дослідженим, його існування та підвищення ролі в соціальному регулюванні актуалізує необхідність подальшого дослідження,

оскільки сприяє поглибленню знань про сутність не лише техніко-юридичних норм, але й взагалі норм права як таких. Таке дослідження: а) має значення для розроблення загальнотеоретичних положень у праві; б) може слугувати подальшому розвитку галузевих наук; в) дослідження специфіки цих норм має і певне практичне значення, бо сприяє правильному їх застосуванню до конкретних життєвих обставин і здійсненню контролю за їх виконанням; в) багато техніко-юридичних норм сприяють підвищенню рівня стандартизації суспільних відносин у визначальних сферах соціального життя, що підвищує їх значимість власне у правовому регулюванні; г) в умовах міжнародної міждержавної інтеграції такі норми стають міжнародними техніко-правовими стандартами, що обумовлює загальноправове та процесуальне поле їх застосування й використання.

3. Основними ознаками техніко-юридичних норм, що роблять їх схожими з правовими нормами, є такі: а) вони походять від держави (статистський фактор); б) в них виявляється державна воля (імперативний фактор); в) їх дотримання забезпечується можливістю застосування державного примусу (деліктно-превенційний фактор); г) вони об'єктивуються в спеціальних нормативних актах, виданих компетентними державними чи суспільними (з санкції держави) органами, тобто мають і свою форму вираження (формалізований фактор); д) вони регулюють суспільні відносини (регулятивний фактор).

4. Техніко-юридичні норми мають такі специфічні характерні особливості: а) зміст їх диспозиції відбивається в нормативному акті за допомогою технічного припису; б) на відміну від правових приписів, викладених у формі речень, такі приписи можуть бути викладені математичними знаками, формулами, таблицями, графічними зображеннями; в) нормативні акти, що містять техніко-юридичні норми, є техніко-юридичними актами.

5. Виходячи з особливостей містобудівної діяльності, багато аспектів котрої врегульовуються техніко-юридичними нормами, об'єктивно зростають вимоги до якості техніко-юридичних актів у контексті ефективності їх нормативно-правового регулювання та належного формулювання, повноти (оптимальності) відповідних повноважень суб'єктів містобудівної діяльності.

6. Містобудівна діяльність має екзистенційне значення для існування місцевого самоврядування як територіальної організації територіальних громад, і не лише як державно-правового та нормативно-правового феноменів, але й приватно-особистісного феномена, котрий сприяє організації повсякденного життя людини та навколишнього середовища.

7. Містобудівна діяльність оптимально співвідноситься з місцевим самоврядуванням, оскільки вона здійснюється безпосередньо на локальному

рівні функціонування соціуму – там, де формуються і функціонують територіальні громади, що є первинними суб'єктами місцевого самоврядування (ст. 140 Конституції України).

8. Містобудівна діяльність є телеологічно обґрунтованою діяльністю уповноважених суб'єктів держави та місцевого самоврядування, яка здійснюється з метою реалізації численних інтересів фізичних і юридичних осіб та держави, полягає у створенні відповідної системи життєвого простору людини.

9. Містобудівна діяльність є іманентною ознакою та характерною рисою місцевого самоврядування, адже завдяки ній формується, впорядковується та модернізується життєвий простір людини – члена територіальної громади, у відповідності до її інтересів, інтересів її референтної групи (мікрогромади) або всієї громади (макрогромади).

10. В діяльності органів місцевого самоврядування поряд зі здійсненням публічної самоврядної (муніципальної) влади важливе місце посідає створення відповідного середовища проживання – що слід розуміти як телеологічно спрямовану діяльність зі створення місць проживання й облаштування території залежно від екзистенційних потреб та інтересів населення, причому центральне місце в такій діяльності посідає містобудування, під яким слід розуміти комплексну багатогранну діяльність суспільства, спрямовану на створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності людини в поселеннях і районах розселення.

11. Містобудування має такі найважливіші іманентні особливості: по-перше, у містобудуванні головну роль має локальне суспільство – тобто територіальна спільнота людей, територіальна громада, котра сама здійснює комплексну багатогранну та цілеспрямовану діяльність щодо створення матеріально-просторового середовища для своєї життєдіяльності; по-друге, таку діяльність територіальна громада об'єктивно може здійснювати лише в колективістському розумінні, за допомогою відповідних організаційних і структурно-нормативних чинників, тобто лише в рамках місцевого самоврядування.

12. В сучасних умовах конституційної децентралізації виникає основоположна екзистенційна основа синергетичної взаємодії місцевого самоврядування та містобудівної діяльності, яка полягає в тому, що місцеве самоврядування є ефективним організаційним і організаційно-правовим засобом створення місць проживання людей і облаштування території в залежності від їх екзистенційних потреб та інтересів, а містобудівна діяльність виступає як телеологічно обґрунтована діяльність щодо створення матеріально-просторового

середовища життєдіяльності людини в поселеннях і районах розселення.

13. Місцеве самоврядування створює відповідні внутрішньо-екзистенційні, організаційні та нормативні умови для життя членів територіальної громади, реалізуючи їх потреби й інтереси, а містобудівна діяльність створює зовнішньо-екзистенційні умови матеріально-просторового середовища такої життєдіяльності людини та саме таке ординарне середовище на відповідній території, де саме й функціонує людина в контексті реалізації таких потреб і інтересів; звідси в організаційно-функціональному аспекті виникає відповідна «мотрійка» – місцеве самоврядування виступає в якості великої мотрійки, яка включає в себе мотрійку меншу – містобудівну діяльність. Але в аспекті онтологічному таку мотрійку можна розглядати й у зворотному вигляді – місцеве самоврядування виступає в якості ядра містобудівної діяльності (маленька мотрійка), в той час як сама така діяльність є результатом функціонування інституту місцевого самоврядування, покликаного реалізовувати потреби та інтереси локального співтовариства (велика мотрійка).

14. З позицій телеології місцеве самоврядування виступає в якості статутарно-функціональної мегамети, а містобудівна діяльність – в якості функціонально-діяльнісної мезомети (завдання), при цьому мініметою виступає створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності конкретної людини в поселеннях та районах її розселення; з позиції комунікативної взаємодії – місцеве самоврядування є тим великим соціальним простором, де здійснюються шляхом масових міжособистісних, групових і колективних комунікацій різні завдання щодо задоволення екзистенційних потреб людини та її соціальних асоціацій – міні-, мезо- та мегагруп (наприклад, родина, трудовий колектив, територіальна громада загалом тощо), з метою вирішення мегазавдання локальної демократії – реалізації питань місцевого значення. При цьому містобудівна діяльність виступає тут не тільки як таке завдання місцевого значення, але й як інструмент і механізм якісного перетворення та облаштування території, з метою її пристосування для середовища проживання жителів.

15. У контексті історичної ретроспективи формування містобудівної діяльності завжди супроводжувало процеси становлення самоорганізації та самоврядування груп людей за територіальною ознакою (облаштування міст-полісів Стародавньої Еллади, міст і храмів Єгипту та Іудеї (Єрусалим), міст і муніципій Стародавнього Риму, населених пунктів Візантії, міст Середньовічної Європи тощо).

16. У процесі діалектичної взаємодії проявляється глибоке та філософське розуміння як місцевого самоврядування, так і містобудівної діяльності, що має свій вихід на онтологічний рівень їх узагальнення: вони є дієвим способом і засобом реалізації системи екзистенційно-об'єктивних та екзистенційно-суб'єктивних інтересів, що продукуються людиною в процесі її життєдіяльності на відповідній території в процесі виконання нею основної ролевої позиції у місцевому самоврядуванні, – жителя-члена територіальної громади, та посилюються з виконанням людиною інших ролевих позицій, що «витікають» з цієї первинної та основоположної позиції «жителя» – члена родини, члена трудового колективу, члена будь-яких соціальних груп, що засновані на інших соціально-індивідуальних і соціально-колективістських інтересах.

17. Аксіологічний зв'язок між місцевим самоврядуванням та містобудівною діяльністю, що виникає в результаті їх взаємодії, носить як безпосередній, так і опосередкований характер, а саме: а) місцеве самоврядування та містобудівна діяльність є безальтернативними факторами існування один одного – вони є об'єктивно пов'язаними між собою та взаємно один одного детермінують – тобто, ці фактори носять антропогенний характер і характеризуються формуванням та наявністю складних системних зв'язків і нормативних систем, що переплітаються та взаємно стимулюють одна одну; б) місцеве самоврядування є природним іманентним територіально-просторовим середовищем виникнення містобудівної діяльності, саме місцеве самоврядування створює організаційний, організаційно-правовий і нормативний простір для виникнення, існування та функціонування містобудівної діяльності; в) містобудівна діяльність беззаперечно повинна розглядатися тільки в муніципальному вимірюванні, адже без свого інтерстиціального (внутрішнього) зв'язку з місцевим самоврядуванням, з його інститутами та місцевим населенням, жителями-членами територіальної громади, воно втрачає телеологічний зміст і соціальне призначення.

18. У світлі сучасних проблем розвитку компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності, на науково-практичному та нормативно-правовому рівні вирішення потребують наступні ключові концептуальні й функціональні завдання: а) розкриття місця і ролі органів місцевого самоврядування в системі органів публічної влади, що мають компетенцію у сфері містобудівної діяльності; б) формування інституціональної та нормативної системи реалізації містобудівної діяльності органами місцевого самоврядування; в) розроблення концепції розвитку містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування; г) узагальнення зарубіжного досвіду реалізації містобудівної діяльності органами місцевого

самоврядування з подальшою імплементацією позитивного зарубіжного досвіду до національної правової системи України.

19. Компетенція органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності одночасно поєднує в собі як державні, так і громадські (муниципально-локальні) елементи, з чого випливає загальний висновок, що органи місцевого самоврядування в межах їх містобудівної компетенції не лише вирішують питання місцевого значення, але й виконують повноваження, надані їм органами державної виконавчої влади.

20. Компетенцію органу місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності можна визначити як сукупність його конкретних функцій і повноважень, встановлених нормативно на рівні законів і підзаконних актів з метою забезпечення повноцінного життєвого середовища локального соціуму (територіальної громади), що включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури.

21. Нормативізація повноважень органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності має комплексний структурно-інституціональний характер і знаходить об'єктивізацію та юридичну формалізацію у компетенції сільських, селищних і міських рад, виконавчих комітетів сільських, селищних, міських, районних у містах рад, органів державного архітектурно-будівельного контролю, створених міськими, селищними та сільськими радами, служб містобудівного кадастру, сільських, селищних, міських голів, постійних депутатських комісій міських, селищних, сільських рад з питань містобудівної діяльності, комісій з питань самочинного будівництва та інших утворених відповідно до законодавства органів місцевого самоврядування.

22. Компетенція органів самоорганізації населення унормована як рекомендаційна та консультативна, а тому ці органи не можуть бути віднесені до системи органів публічного управління містобудівною діяльністю на рівні локального соціуму (територіальної громади).

23. Нормативізація містобудівної діяльності в сучасних умовах конституційної модернізації має стійку тенденцію до законодавчої, інституціональної та організаційно-правової децентралізації публічно-владних (розпорядчих) повноважень у сфері містобудівної діяльності, прикладом чого є делегування функції державного архітектурно-будівельного контролю на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування загальної та спеціальної компетенції.

24. Європейські правові стандарти містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування є рамковими, створюють певну концептуальну стандартизовану модель представницьких і виконавчих локальних інститутів як суб'єктів містобудування, яка унормовується, об'єктивується та наповнюється конкретними функціями й повноваженнями на внутрішньодержавному рівні через ухвалення спеціальних інституціональних законодавчих актів.

25. Оптимальною в сучасних умовах конституційної децентралізації формою імплементації європейських правових стандартів містобудівної діяльності органів місцевого самоврядування є трансформація основних принципів сталого розвитку міст, втілених в універсальних і регіональних (європейських) джерелах рекомендаційного характеру.

26. Імплементація європейських правових стандартів містобудівної діяльності місцевого самоврядування має діалектично поєднатися із загальною адаптацією українського земельного, містобудівного, архітектурного законодавства до універсальних та європейських принципів і норм, зокрема – в частині належного унормування державного архітектурно-будівельного контролю, з переданням переважної частини відповідних повноважень на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування.

27. Сучасна функціонально-компетенційна децентралізація безпосередньо відтворює процес трансформації механізму реалізації владних повноважень у системі здійснення містобудівних повноважень, яка складається з керуючої підсистеми (органи місцевого самоврядування) та керованої підсистеми (суб'єкти містобудівної діяльності), а також постійної взаємодії цих суб'єктів та об'єктів управління на локальному рівні суспільних відносин.

28. Ключовими причинами децентралізації містобудівних повноважень і відповідальності є такі чинники: політичні зміни, що дають місцевим співтовариствам (множині локальних соціумів) право самостійно виражати і відстоювати свої життєво важливі інтереси; технологічні зміни та глобальна інтеграція, які змінили уявлення про межі управління та самоврядування у містобудівній сфері; певні труднощі функціонування занадто централізованої системи управління сферою містобудування; необхідність участі органів місцевого самоврядування у правовому та управлінському регулюванні містобудівної діяльності.

29. Уповноваженими органами містобудування та архітектури на рівні місцевого самоврядування є виконавчі органи сільських, селищних, міських рад з питань архітектури, а до органів держархбудконтролю належать виконавчі органи з питань держархбудконтролю сільських, селищних, міських рад.

30. Управління у сфері містобудівної діяльності на рівні локального соціуму (територіальної громади) здійснюється шляхом: планування територій на державному, регіональному та місцевому рівнях; моніторингу стану розроблення та реалізації містобудівної документації на всіх рівнях; визначення державних інтересів для їх урахування під час розроблення містобудівної документації; проведення ліцензування і професійної атестації; розроблення і затвердження будівельних норм, державних стандартів і правил, запровадження одночасної дії міжнародних кодів і стандартів контролю за дотриманням законодавства у сфері містобудівної діяльності, вимог будівельних норм, державних стандартів і правил, положень містобудівної документації всіх рівнів, вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, проектної документації; надання (отримання, реєстрації), повернення (відмови у видачі) або анулювання (скасування реєстрації) документів, що дають право на виконання підготовчих і будівельних робіт; прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів: виконавчими органами з питань держархбудконтролю сільських, селищних рад – щодо об'єктів I, II, III категорій складності, розташованих у межах відповідних населених пунктів; виконавчими органами з питань держархбудконтролю міських рад – щодо об'єктів I, II, III, IV категорій складності, розташованих у межах відповідних міст; структурними підрозділами з питань державного архітектурно-будівельного контролю Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій – щодо об'єктів I, II, III, IV категорій складності, розташованих у межах міст Києва та Севастополя; центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, через головних інспекторів будівельного нагляду в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі – щодо об'єктів I, II, III, IV, V категорій складності, розташованих за межами населених пунктів і на території кількох адміністративно-територіальних одиниць, щодо усіх об'єктів V категорії складності в межах населених пунктів, а також щодо об'єктів IV категорії складності, розташованих у межах сіл та селищ; здійснення держархбудконтролю щодо об'єктів, розташованих у межах та за межами населених пунктів, на території кількох адміністративно-територіальних одиниць.

31. Якщо контрольні повноваження у сфері містобудування в умовах поглиблення децентралізаційних тенденцій надаються органам місцевого самоврядування, для забезпечення дотримання правових і технічних норм суб'єктами містобудівної діяльності в процесі безпосереднього здійснення будівельних робіт, то наглядові повноваження є засобом забезпечення дотримання чинного законодавства при здійсненні контрольних повноважень



самими органами місцевого самоврядування, і надаються органам державної влади спеціальної компетенції, насамперед – через їх відповідні структурні територіальні підрозділи.

32. Одним із аспектів секторальної децентралізації, що визначає основні напрями взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності, є просторове планування як поняття, котре передбачає розширені можливості територіальних громад порівняно з більш усталеним у вітчизняному законодавстві та правозастосовній практиці поняттям «містобудування».

33. Для повноцінного функціонування місцевого самоврядування в ОТГ необхідно також вирішити два пов'язаних між собою питання: передання органам місцевого самоврядування належного обсягу повноважень у сфері управління земельними ресурсами та розширення повноважень у сфері просторового планування територій.

34. Ключовим завданням децентралізації у сфері містобудування в частині модернізації взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та суб'єктами містобудівної діяльності є не лише запровадження сучасного просторового планування на місцевому рівні, але й усунення конфліктів, які призводять до порушення норм забудови території населених пунктів, нерациональної забудови міст і сіл, унеможливають впровадження інфраструктурних проєктів.

35. У містобудівній сфері можна відзначити такі основні напрями реалізації транскордонного співробітництва органів місцевого самоврядування як представників спільних, життєво важливих інтересів членів відповідних територіальних громад, включаючи суб'єктів містобудівної діяльності: обмін корисним організаційним, науковим, технічним, нормативно-правовим досвідом у сфері містобудування; спрощене залучення кваліфікованих кадрів із відповідних регіонів прикордонних держав для підвищення якості містобудування; спрощений доступ до ринку будівельних матеріалів, техніки, обладнання, інноваційних технологій інших держав, включаючи встановлення спеціальних пільгових режимів здійснення економічної діяльності. Комплексного вирішення для забезпечення просторового розвитку територій потребують такі перспективні напрями: удосконалення адміністративно-територіального устрою; підвищення дієздатності органів місцевого самоврядування; удосконалення механізму фінансування і належного фінансового забезпечення програм розвитку ОТГ; розроблення механізму узгодження інтересів громади, влади й бізнесу (поглиблення приватно-публічного партнерства).

36. Можна сформулювати наступні перспективні завдання удосконалення компетенції органів місцевого самоврядування у містобудівній сфері: а) формування належної концепції просторового планування населених пунктів, що поєднує у собі як архітектурно-будівельні, так і земельні, екологічні, соціокультурні аспекти забудови; б) всебічне врахування у документації з просторового планування екологічних проблем, належного управління водними ресурсами, стійкої мобільності, захисту культурної та природної спадщини, а також вимог, що виникають у зв'язку з необхідністю адаптації до зміни клімату; в) збалансування державних та приватних інтересів, пов'язаних з розвитком території (впровадження приватно-публічного партнерства у сфері містобудування); г) використання документації з просторового планування, яка визначає можливості і правила розвитку території як основи для отримання адміністративних дозволів на здійснення інвестицій у цю територію; д) розробка схеми планування території, з обов'язковим врахуванням існуючого використання території громади, включаючи попереднє проведення інвентаризації земель.

37. Можна відзначити такі проблеми, що безпосередньо впливають на реальні можливості реалізації органами місцевого самоврядування своєї компетенції у сфері містобудування: погіршення якості та доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні й делеговані повноваження; зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування; складна демографічна ситуація в більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій і монофункціональних міст); неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад; нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади, досягнення спільних цілей розвитку громади; зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень; корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної

напруги; надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів; відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування.

38. В сучасних умовах муніципальної реформи стратегічними завданнями реформування компетенції органів місцевого самоврядування в містобудівній сфері є: визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян; надання високоякісних і доступних публічних послуг; становлення інститутів прямого народовладдя; задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

39. За своїм правовим статусом Державна інспекція містобудування є наглядовою інституцією стосовно виконавчих органів місцевого самоврядування у сфері містобудування, основним завданням якої є перевірка законності рішень і дій зазначених органів, ухвалених щодо суб'єктів містобудівної діяльності в межах територій конкретних територіальних громад.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### *Індивідуальна монографія:*

1. Курчин О. Г. Містобудівна діяльність в системі функціонування місцевого самоврядування: конституційно-правове дослідження : монографія. – Одеса : Фенікс, 2020. – 336 с.

2. Рецензія: Бисага Ю. М. Рецензія на індивідуальну монографію кандидата юридичних наук, заслуженого юриста України Курчина О. Г. «Містобудівна діяльність в системі функціонування місцевого самоврядування: конституційно-правове дослідження» / Ю. М. Бисага. // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. – Маріуполь : МДУ, 2020. – Вип. 19. – С. 130.

### *Статті в наукових фахових виданнях України та періодичних наукових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз:*

3. Курчин О. Г. Децентралізація повноважень публічної влади та її зв'язок з компетенцією органів місцевого самоврядування в сфері містобудівної діяльності. *Юридична наука*. 2019. № 2. С. 54–58.

4. Курчин О. Г. Взаємодія органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності в умовах просторової децентралізації. *Юридична наука*. 2019. № 3. С. 67–74.

5. Курчин О. Г. Сталий місцевий розвиток як стратегічний вектор розвитку містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування. *Юридична наука*. 2019. № 4. С. 112–117.

6. Курчин О. Г. Концепція сталого розвитку в сфері містобудівної діяльності. *Юридична наука : науково-практичний журнал*. 2019. № 5. С. 76–81.

7. Курчин О. Г. Просторове планування, як основний напрям взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів містобудівної діяльності в умовах децентралізації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 4. С. 54–62.

8. Курчин О. Г. Вдосконалення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності в умовах муніципальної реформи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 2, т. 4. С. 134–138.

9. Курчин О. Г. Вплив децентралізації на повноваження органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності в сучасних умовах конституційної модернізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2018. № 50, т. 2. С. 112–115.

10. Курчин О. Г. Поняття компетенції органу місцевого самоврядування в сфері містобудівної діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2, т. 2. С. 89–94.

11. Курчин О. Г. Становлення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності: історико-правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50, т. 4. С. 84–89.

12. Курчин О. Г. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 54, т. 2. С. 101–105.

13. Курчин О. Г. Міжнародні правові стандарти як джерело регулювання містобудівної діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1, т. 2. С. 117–123.

14. Курчин О. Г. Роль та значення містобудівної діяльності в місцевому самоврядуванні: питання онтології та аксіології. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип. 5. С. 102–107.

15. Курчин О. Г. Технічні норми та їх роль у містобудівній діяльності: онтологічний і аксіологічний підходи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 28, т. 2. С. 135–140.

16. Курчин О. Г. Містобудівна діяльність як сфера муніципально-правового вимірювання: питання онтології та аксіології. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 16. С. 161–167.

17. Курчин О. Г. Актуальні питання вдосконалення компетенції органів місцевого самоврядування в сфері містобудівної діяльності в умовах муніципальної реформи. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. 2020. Вип. 19. С. 85–92.

18. Курчин О. Г. Роль міжнародних правових стандартів в містобудівній діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 42–46.

19. Курчин О. Г. Кадрова політика органів місцевого самоврядування у сфері містобудівної діяльності: порівняльно-правовий аналіз. *Соціальне право*. 2020. № 1. С. 78–83.

20. Курчин О. Г. Транскордонне співробітництво органів місцевого самоврядування як чинник удосконалення містобудівної діяльності. *Соціальне право*. 2019. № 4. С. 65–73.

21. Курчин О. Г. Система місцевого самоврядування як інституціональна основа містобудівної діяльності на локальному рівні. *Соціальне право*. 2019. № 3. С. 86–90.

22. Курчин О. Г. Містобудівна діяльність як ключовий елемент компетенції органів місцевого самоврядування. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право»*. Маріуполь : МДУ, 2019. Вип. 18. С. 117–123.

23. Курчин О. Г. Місцеве самоврядування як екзистенціальне середовище реалізації містобудівної діяльності / О. Г. Курчин // *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. – Маріуполь : МДУ, 2019. – Вип. 17. – С. 113–119.

*Матеріали наукових конференцій:*

24. Курчин О. Г. Містобудівна діяльність як іманентна сфера муніципально-правової діяльності. *Модернізація правових інститутів: вимоги часу* : зб. матер. юрид. наук.-практ. інтернет-конфер. (м. Київ, 8 грудня 2016 р.) [http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1384%3A021116-16&catid=167%3A2-1216&Itemid=208&lang=ru](http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1384%3A021116-16&catid=167%3A2-1216&Itemid=208&lang=ru)

25. Курчин О. Г. Роль містобудівної діяльності у сталому розвитку територіальної громади. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : зб. матер. VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (29 березня 2018 р.) / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2018. С. 42–44.

26. Курчин О. Г. Удосконалення містобудівної компетенції органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації публічної влади. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : зб. матер. ІХ Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (19 травня 2020 р.) / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2020. С. 202–204.

27. Курчин О. Г. Міжнародно-правові стандарти у містобудівній діяльності органів місцевого самоврядування. *Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конференції / Фак-т міжнар. відн. Нац. авіац. ун-ту. Київ, 2020. С. 293–300.

## АНОТАЦІЯ

**Курчин О. Г. Конституційно-правове забезпечення органами місцевого самоврядування містобудівної діяльності: проблеми теорії та практики.** – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національний авіаційний університет. – Київ, 2020.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблем теорії та практики конституційно-правового забезпечення містобудівної діяльності органами місцевого самоврядування. Проаналізовано історико-правові аспекти становлення та розвитку містобудування як сфери муніципально-правового регулювання. Визначено основні онтологічні та аксіологічні підходи до регулювання містобудівної діяльності на локальному рівні.

Піддано комплексному аналізу загальні засади конституційної нормативізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері містобудування.

Досліджено роль міжнародних правових стандартів у містобудівній діяльності органів місцевого самоврядування.

Визначено проблеми імплементації європейських стандартів містобудівної діяльності до національної правової системи України та окреслено перспективи конституційної модернізації компетенції органів місцевого самоврядування у сфері містобудування в умовах децентралізації публічної влади.

Доведено, що містобудівна діяльність має екзистенційне значення для існування місцевого самоврядування як територіальної організації територіальних громад, – не тільки як державно-правовий та

нормативно-правовий феномен, але й приватно-особистісний феномен, що сприяє організації повсякденного життя людини, її навколишнього середовища.

Підкреслено, що імплементація європейських правових стандартів містобудівної діяльності місцевого самоврядування має діалектично поєднуватися із загальною адаптацією українського земельного, містобудівного, архітектурного законодавства до універсальних та європейських принципів і норм, зокрема – в частині належного унормування державного архітектурно-будівельного контролю, з переданням переважної частини відповідних повноважень на рівень виконавчих органів місцевого самоврядування.

**Ключові слова:** містобудування, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування, територіальна громада, європейські стандарти, конституційна децентралізація.

## АННОТАЦІЯ

**Курчин О. Г. Конституционно-правовое обеспечение органами местного самоуправления градостроительной деятельности: проблемы теории и практики.** – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальный авиационный университет. – Киев, 2020.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблем теории и практики конституционно-правового обеспечения градостроительной деятельности органами местного самоуправления. Проанализированы историко-правовые аспекты становления и развития градостроительства как сферы муниципально-правового регулирования. Определены основные онтологические и аксиологические подходы к регулированию градостроительной деятельности на локальном уровне.

Подвергнуты комплексному анализу общие принципы конституционной нормативизации полномочий органов местного самоуправления в сфере градостроительства.

Исследована роль международных правовых стандартов в градостроительной деятельности органов местного самоуправления.

Определены проблемы имплементации европейских стандартов градостроительной деятельности в национальную правовую систему Украины, намечены перспективы конституционной модернизации

компетенции органов местного самоуправления в сфере градостроительства в условиях децентрализации публичной власти.

Доказано, что градостроительная деятельность имеет экзистенциальное значение для существования местного самоуправления как территориальной организации территориальных общин, – не только как государственно-правового и нормативно-правового феноменов, но и частно-личностного феномена, способствует организации повседневной жизни человека, его окружающей среды.

Отмечается, что имплементация европейских правовых стандартов градостроительной деятельности местного самоуправления должна диалектически сочетаться с общей адаптацией украинского земельного, градостроительного, архитектурного законодательства к универсальным и европейским принципам и нормам, в частности – относительно надлежащего нормирования государственного архитектурно-строительного контроля с передачей большей части соответствующих полномочий на уровень исполнительных органов местного самоуправления.

**Ключевые слова:** градостроительство, местное самоуправление, органы местного самоуправления, территориальная община, европейские стандарты, конституционная децентрализация.

## ANNOTATION

**Kurchin O. G. Constitutional and legal support of urban planning activities by local government bodies: problems of theory and practice. – Qualifying scientific work as a manuscript.**

Dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. National Aviation University. – Kiev, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the problems of the theory and practice of constitutional and legal support of urban planning activities by local governments. The historical and legal aspects of the formation and development of urban planning as a sphere of municipal and legal regulation are analyzed. The main ontological and axiological approaches to the regulation of urban planning activities at the local level are determined.

Legal regulation of urban planning in the theoretical aspect faces one of the pressing problems of modern jurisprudence – the ratio of legal and technical norms and determine the nature of the latter.

The role of international legal standards in urban planning activities of local self-government bodies has been investigated.



The problems of the implementation of European standards of urban planning in the national legal system of Ukraine are identified and the prospects for the constitutional modernization of the competence of local governments in the field of urban planning in the context of decentralization of public authority are outlined.

It is noted that the implementation of European legal standards for urban planning activities of local self-government should be dialectically combined with the general adaptation of Ukrainian land, urban planning, architectural legislation to universal and European principles and norms, in particular, regarding the proper regulation of state architectural and construction control with the transfer of most of the relevant powers to the level of the executive bodies of local self-government.

It is proved that urban planning is of existential importance for the existence of local self-government as a territorial organization of territorial communities, as well as not only as a state-legal and normative-legal phenomenon, but also a private-personal phenomenon that promotes and organizes everyday life, its environment. The optimal ratio of urban planning activities with local self-government is carried out directly at the local level of society – where territorial communities are formed and function, which are the primary subjects of local self-government (Article 140 of the Constitution of Ukraine).

It is determined that in the activities of local governments, along with the exercise of public self-government (municipal) power, an important place is occupied by the creation of appropriate habitat – which should be understood as teleologically oriented activities to create habitats and transform the territory, according to existential needs and interests. The central place in such activity is occupied by urban planning, which should be understood as a complex multifaceted activity of society aimed at creating a material and spatial environment for human life in settlements and areas of settlement.

It is proved that the competence of local governments in the field of urban planning simultaneously combines both state and public (municipal-local) elements, which leads to the general conclusion that local governments within their urban competence both address issues of local importance and perform the powers granted to them by the state executive authorities.

Also, the competence of local government in the field of urban planning can be defined as a set of its specific functions and powers established by law at the level of laws and regulations to ensure a full living environment of local society (territorial community), including forecasting the development of settlements and territories, planning, construction and other use of territories, design, construction of urban planning facilities, construction of other facilities, reconstruction of historic settlements while preserving the traditional nature of the environment,

restoration and rehabilitation of cultural heritage sites, creation of engineering and transport infrastructure.

It is determined that the key task of decentralization in the field of urban planning, in terms of modernization of relations between local governments and urban planning entities, is not only the introduction of modern spatial planning at the local level, but also the elimination of conflicts that lead to violations of settlements, irrational development of cities and villages, make it impossible to implement infrastructure projects

**Key words:** urban planning, local government, local government bodies, territorial community, European standards, constitutional decentralization.

Підписано до друку 29.10.2020.  
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 1,9.  
Наклад 100 прим. Зам. № 2010-19.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»  
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).  
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.  
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160  
e-mail: [fenix-izd@ukr.net](mailto:fenix-izd@ukr.net)  
[www.feniksbooks.com](http://www.feniksbooks.com)